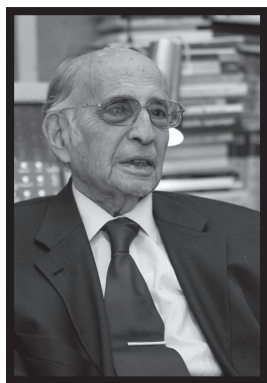

Szél Ágoston

Elment az anatómiai nevezéktan magyar pápája – búcsú Donáth Tibortól¹ (1926–2018)

Szomorú eseménnyel indult a 2018-as év! Az év második munkanapjára virradóra Donáth Tibor professor emeritus, az anatómia koronázatlan királya és doyenje, elment. Ezúttal az örök vidám, egy-egy nevetető megjegyzésre mindig kész személyisége nem tudta tompítani a lesújtó hírt. A mindenki által tisztelt, régóta súlyosan beteg professzor távozása a Semmelweis Egyetem rektora számára egy igen nagyra be-

csült pályatárs elvesztése is, akinek hiánya Magyarország és a világ morfológusait egyaránt nagyon érzékenyen érinti.

Az anatómia tudományának művelői Donáth professzort igen magas szinten jegyzik. Munkásságának egyik legmarkánsabb eleme az anatómiai nevezéktan értelmezése és magyarázata volt, de jó kedélye, fantasztikus oktatói kvalitásai és szellemes stílusa mellett igazi literátor volta is közrejátszott ismertségében és népszerűségében. A diszciplína művelői, de a szélesebb orvostársadalom tagjai is szinte kivétel nélkül Donáth Tibor számtalan hazai és külföldi kiadást megért terminológiai témájú művein nevelkedtek. Ezek közül a legismertebb az *Anatómiai nevek* című igen népszerű könyve, amely egyetlen orvos és egészségügyi szakember könyvespolcáról sem hiányozhat. Fogorvosi anatómiai tankönyve és a szintén nagyon jól ismert *Anatómia – Élettan és Az emberi test felépítése* című művei ma is keresett tételek a könyvesboltok és antikváriumok kínálatában. Utóbbi mű 1967-ben „Az év legszebb könyve” elismerésben részesült.

Donáth Tibor 1950-ben szerzett orvostudományi diplomát a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. A ma már Sem-

melweis Ignác nevét viselő egyetem Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézetében 1946-tól haláláig megszakítás nélkül végezte oktatói és tudományos munkáját. Az egyetemi névváltoztatás évében, 1969-ben lett az Anatómiai Intézet egyetemi tanára, de korábban két évig (1961 és 63 között) az Intézet önálló, megbízott tanszékvezetője volt. Amikor 1963-ban Szentágothai Jánost nevezték ki igazgatónak, az Intézet igazgatóhelyettese lett. A FOK-on az anatómia, szövet- és fejlődés tanterv előadótanára, az ÁOK-n pedig a német nyelvű orvostudomány tanára volt. Közben az ELTE neveléslélektani szakát is elvégezte 1969-ben.

Fontosabb kitüntetései: az oktatásügy kiváló dolgozója (1965), a Helsinki Egyetem díszemlékérmé (1969), az Egészségügyi Miniszter Elismerő Oklevele (1976), Semmelweis Jubileumi Emlékérem (1976), Kiváló Munkáért emlékérem, Markusovszky-díj (1985, 1988), a Purkinje Társaság honoris causa doktora, Huzella-díj (1995), MOTESZ-díj (1995), Pro Universitate kitüntetés (2006), Gyémántdiploma (2010), a Magyar Érdemrend lovagkereszt polgári tagozat kitüntetése (2014).

Utolérhetetlen kommunikációs készsége eleve az egyetemi oktatói karrier felé orientálta. Személyében tökéletesen ötvöződött a diszciplínáját tudományos igénnyel művelő kutató, a morfológiai nomenklatúra iránt különleges érzékkel rendelkező oktató, végül a felülmúlhatatlan előadói és írási készséggel rendelkező literátor. Számára a szavak, a nyelv, a nomenklatúra játék volt, ha úgy tetszik, nevezhetjük ezt a képességkombinációt „szín-játéknak” is. Ha valaki végigolvassa a nyolcvanas években született ünnepi beszédeit, és megnézi a ránk maradt képeket méltán híres performanszairól, akkor szemernyi kétsége sem lehet afelől, hogy imádott szerepelni, és imádott szójátékot („groteszk szófacsarást”), viccet, szarkazmust csempészni mindennapi életünkbe. Önmagát egyik írásában homo ludens ethimologicus et

1. A szerző engedélyével közöljük; korábban a *Semmelweis Egyetem* című lapban már megjelent.

semantologicusnak nevezte. Az *Anatómus lettem a SOTE-n* című művét (Medicina, 1998) érdemes ismét elolvasni.

Otthonosan mozgott a zenetörténetben, de a képzőművészet szerete és morfológiai összefüggéseinek élvezete is reper-toárja része volt. A Magyar Orvos Írók és Képzőművészek Körének alelnöke volt...

Donáth Tibor az egyik legbonyolultabb és talán a legez-zaktabb nomenklatúrát használó diszciplína, az anatómia művelője, mestere és művésze volt, nem csodálkozhatunk azon, hogy a nyelvi furfangok, titkok, néha zavarba ejtő két-értelműségek, utalások zseniális mestereként, zsonglóreként tartjuk számon. Humorban, nyelvi leleményességben „nem ismert tréfát”, és hallgatói óriási haszonélvezői voltak e ké-pességének. Aki az anatómia elsajátításának élményét átélte és átérezte, annak a számára nem kétséges, hogy egy ilyen derűs, humoros szemlélettel a rendkívül nehéz tantárgy automatikusan élvezetté válhatott és maradhatott akár egy életen át. Donáth professzor egyik legújabb munkájában, a *Négy nyelvű Anatómiai Szótárban* minden hivatalos anató-miai fogalom angol, német és magyar nyelvű megfelelőjét adja meg, megteremtve ezáltal a modern magyar anatómiai nevezéktan is. A *Magyar Orvosi Nyelv* szerkesztőbizottságá-nak a tagja volt több mint másfél évtizeden keresztül.

Ha valakinek az eddig felsorolt elképesztő oktatói-előadói képességek és nyelvi teljesítmények nem volnának elegendőek ahhoz, hogy megállapítsák, mi kell a sikeres oktatói karrierhez, hadd utaljunk *Krónikás is voltam a Semmelweis Egyetemen* (Semmelweis, 2012) címmel megjelentetett remekművére. Ebben a megelőző húsz év jelentős esemé-nyeiről számolt be. A „krónikás” megnevezés magyarázata egyébként abban keresendő, hogy az *Orvosegyetem*, majd *Semmelweis Egyetem* című nagysikerű lap szerkesztőbizott-ságának elnöke, felelős kiadója, végül a szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke volt, és írásai évtizedeken keresztül a lap legnépszerűbb olvasmányai voltak.

Kedves Tibor! Köszönjük, hogy halhatatlan műveiddel se-gítéssel a morfológia és a nomenklatúra útvesztőjében el-igazodnunk. Szomorúan, de hálásan gondolunk arra, hogy életeddel és műveiddel halálod után is példát mutatsz a leendő orvos- és fogorvos-tan-hallgatóknak. Adja Isten, hogy élelműved a magyar orvostudomány sikereit öregbítse! Búcsúzó-ul íme egyik ifjúkori „zsengéd”:

„Álmok bús hajósa lettem,
Minden gondot félretettem
S lány hullámi tengerében
Végre megnyugvásra lettem.”

Isten áldjon azon az ismeretlen úton, amelyen 2018. január 3-án elindultál.

Bősze Péter

Kedves Tibor! A mi ismerkedésünk egyoldalúan kezdődött: orvostan-hallgatóként élvezhettem lenyűgözően „szép” és kristálytisza gondolatfonalra felfűzött anatómiai előadásai-dat. Szép, mert csodálatos ábrákat rajzoltál a táblára; fájt a szí-vünk, mikor letörölted. A gondolatvezetésed pedig egyszerű és célszerű volt, mindenki megértette. Tudtad, hogy úgy kell fogalmazni, hogy a gyermek is felfogja; a gondolatok dagály-felhőit nem ismerték a mondataid. Akkor még nem foglal-koztam az orvosi nyelvvel, de a hallottak gyönyörködtettek. Előadásmódom minden oktatónak zsinórmértékül szolgál.

Orvosi tevékenységem vidéki rohanásában könyveiddel voltál velem, azokkal tanítottál. Nem volt nehéz megérteni a magyarázataidat. Tudod, még most is a szótáradat veszem elő, ha a világhálón vagy közleményben, könyvben fél év-századnál is régebbi tanulmányaim kódében lévő anatómiai képletről olvasok, és nem értem a leírtakból. Szótárad azon-nal útba igazít.

Évtized múltán titkos helyen találkoztunk: az angol követség filmvetítésein. Ezek nagyszerű filmek voltak, a magyar „bör-tön” lakói nem láthattak ilyeneket. Abban az időben „élet-veszélyes” volt a „kapitalista” országok követségeire betenni a lábunkat. Személyes ismerősként fogadtad köszönésemet, mintha emlékeztél volna rám. A kultúra iránti éhség hozott össze bennünket, ha csak percekre is. Jókat beszélgettünk, élcelődtünk a helyzetünkön; találó mondataid mindent kife-jeztek. Nem volt veszélytelen: a falnak is füle volt.

Kapcsolatunkat szorossá a magyar orvosi nyelv tette. Két évtizede kezdődött; rögtön bekapcsolódtál a *Magyar Or-vosi Nyelv* című folyóirat munkásságába és a magyar orvosi nyelv oktatásába. Bottal, kísérelve még az utolsó éveidben is eljöttél, hogy beszélj az anatómiai nevekről. Génjeid kó-dolták a tanítási vágyad, mindnyájunk okulására. Végtelen hála érte.

Nagnál is nagyobb öröm volt számomra, hogy a 90. szü-letésnapjára ünneplésed, a Semmelweis Egyetemen én is köszönhettelek. Elmondtam, hogy egyetemi hallgatókként villogtunk a görög–latin szakkifejezésekkel, még hódításra is használtuk. Kérdeztelek: miként kell írni pontosan azt, hogy az *ontogenesis a phylogenesis recapitulatioja*? Így, avagy magyarul? Elnézően rám mosolyogtál, és ezt írtad a füze-tembe: az *egyedfejlődés a törzsfjlődés ismétlődése*. Magadban tetted hozzá: így kell, ez a helyes. Nem emlékszem, hogy akkor elszégyelltem-e magam; ma már szégyenkezem a kérdésem miatt. Bizonyossággal tudtad, hogy magyar orvosi nyelv csak magyar szavakkal, szakkifejezésekkel létezhet. Ez volt a hitvallásod, miként az enyém is. Lelkemben élő fejfádra ez van ráírva. Így élsz bennem, bennünk még tovább. Áldjon Isten, Tibor!